

NGHIÊN CỨU VÀ HỌC TẬP

QUAN ĐIỂM “CÔNG VIỆC HÀNG NGÀY CHÍNH LÀ NỀN TẢNG CỦA THI ĐUA” CỦA HỒ CHÍ MINH VÀ Ý NGHĨA THỰC TIỄN HIỆN NAY

Đặng Thị An¹

¹Thạc sĩ, Trường Đại học Quy Nhơn.

Email: Dangthian@qnu.edu.vn.

Nhận ngày 11 tháng 3 năm 2019. Chấp nhận đăng ngày 29 tháng 4 năm 2019.

Tóm tắt: Không chỉ là người khởi xướng, phát động và tổ chức, Chủ tịch Hồ Chí Minh còn là tấm gương mẫu mực và là nhà lý luận uyên bác về thi đua ái quốc. Từ thực tiễn của quá trình lãnh đạo sự nghiệp cách mạng cũng như lãnh đạo phong trào thi đua ái quốc của toàn dân tộc, Người đã để lại cho chúng ta hệ thống quan điểm bản về thi đua ái quốc vô cùng giá trị. Hơn 70 năm - kể từ ngày Chủ tịch Hồ Chí Minh ra lời kêu gọi thi đua ái quốc, việc nghiên cứu hệ thống các quan điểm của Người để từ đó, vận dụng vào công cuộc thi đua ái quốc hiện nay là hết sức cần thiết và có ý nghĩa to lớn.

Từ khóa: Hồ Chí Minh, công việc hàng ngày chính là nền tảng của thi đua.

1. Quan điểm “*Công việc hàng ngày chính là nền tảng của thi đua*” của Hồ Chí Minh

Quá trình hình thành tư tưởng thi đua ái quốc ở Hồ Chí Minh cho thấy, từ lúc bày tỏ chính kiến, đặt vấn đề, khởi xướng, luận bàn, phân tích, giải thích và cuối cùng đi đến những khái quát lý luận về thi đua yêu nước, Người luôn thể hiện nhất quán một quan điểm: “Công việc hàng ngày chính là nền tảng của thi đua” [2, tr.169].

Ngay sau Cách mạng tháng Tám, đứng trước những thử thách mang tính sống còn, Hồ Chí Minh đã đặt niềm tin vào lực lượng của nhân dân và nhận thức rõ thi đua chính là một biện pháp cực kỳ quan trọng để thúc đẩy phong trào cách mạng của nhân dân ta. Bởi vậy, Người kêu gọi toàn dân diệt giặc đói, diệt giặc dốt, diệt giặc ngoại xâm. Kết quả thu được từ các phong trào này đã giúp Người thấy được ý nghĩa to lớn của lòng yêu nước, của sức mạnh đồng thuận, của tinh thần thi đua xã

hội chủ nghĩa. Chính trên cơ sở này, Người đã đưa ra sáng kiến để ngày 27 tháng 3 năm 1948, Ban Chấp hành Trung ương ra Chỉ thị phát động phong trào thi đua ái quốc.

Yêu nước là truyền thống cực kỳ quý báu của dân tộc ta và thi đua là cách thức để truyền thống yêu nước được giữ vững và phát triển không ngừng. *Thi đua* là hướng tinh thần yêu nước thực hành vào công việc yêu nước và yêu nước không phải là điều trừu tượng nằm trong khối óc, *trái tim con người*, mà phải thể hiện một cách cụ thể bằng hoạt động thi đua hăng hái, tích cực trong lao động sản xuất, công tác, chiến đấu, phục vụ đắc lực cho Tổ quốc, cho nhân dân. Theo Hồ Chí Minh, thi đua không phải là một hoạt động tùy hứng, tùy tiện, mang tính hình thức của tập thể, của các tổ chức, cơ quan, đơn vị, các tầng lớp xã hội, mà phải hướng tới chỗ làm cho tinh thần yêu nước của tất cả mọi người đều được thực hành vào công việc yêu nước. Thi đua yêu nước không chỉ để khơi dậy tinh thần yêu nước của mọi người dân, dù đó là vấn đề rất quan trọng, mà điều quan trọng hơn là phải biến tinh thần yêu nước ấy thành sức mạnh vật chất hiện hữu nhằm thực hiện thắng lợi các nhiệm vụ cách mạng.

Thi đua không phải chỉ một giai đoạn, một thời kỳ, mà phải thường xuyên, liên tục, kết thúc đợt này chuyển ngay sang đợt khác cao hơn, chất lượng hơn nhằm thực hiện thắng lợi mọi nhiệm vụ của cách mạng. Làm việc gì cũng phải có thi đua,

thi đua gắn liền với mọi người, gắn liền với công việc hàng ngày.

Đây là vấn đề mang ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc trong tư tưởng về thi đua yêu nước của Hồ Chí Minh. Nói đến công việc hàng ngày tức là nói đến hoạt động lao động sản xuất, hoạt động xã hội của con người. Nhờ có hoạt động này mà xã hội loài người tồn tại và phát triển. Nêu lên công việc hàng ngày là nền tảng của thi đua có thể nói là một khám phá tài tình, một sự am hiểu thực tiễn sâu sắc của Hồ Chí Minh trong hoạt động thi đua của con người.

“Công việc hàng ngày” ở đây chính là những việc làm của mỗi người do xã hội phân công; là quá trình tham gia sản xuất, công tác của mỗi người nhằm đóng góp sức lực cho sự phát triển của xã hội. Đó là những công việc đã tồn tại ở mọi chế độ xã hội trong quá trình phát triển loài người. Xã hội càng phát triển thì công việc hàng ngày đòi hỏi càng phải gắn với thi đua nhiều hơn để tạo ra năng suất, chất lượng, hiệu quả cao đáp ứng yêu cầu của phát triển. Theo Hồ Chí Minh, bất kỳ công việc gì ích nước, lợi nhà đều có thể và cần phải thi đua. Thi đua ở mọi công việc, mọi lĩnh vực, trong lao động sản xuất, cũng như trong đời sống xã hội và được tổ chức thành các phong trào thường xuyên, liên tục.

Khi khẳng định *Công việc hàng ngày chính là nền tảng của thi đua*, Hồ Chí Minh đã nhấn mạnh tính tích cực, thường xuyên của thi đua yêu nước. Từ đó, Người

đặt ra yêu cầu: Thi đua không chỉ phải tiến hành, tổ chức đối với những việc lớn, mà cả trong những công việc đơn giản, bình thường. Người nhắc nhở chúng ta không nên coi thường những việc nhỏ. Hiệu quả đem lại của những việc có thể nhỏ, nhưng nhiều công việc nhỏ hàng ngày và nhiều người thi đua, thì hiệu quả đem lại sẽ rất lớn. Ví như “từng giọt nước nhỏ thấm vào lòng đất, chảy về một hướng mới thành suối, thành sông. Bao nhiêu giọt nước nhỏ hợp lại mới thành biển cả. Một pho tượng hay một lâu đài cũng có phải có cái nền rất vững chắc mới đứng vững được” [4, tr.663].

Khi khẳng định *Công việc hàng ngày chính là nền tảng của thi đua*, Hồ Chí Minh còn nói đến vấn đề cơ bản thuộc về cơ sở, gốc rễ của thi đua - đó là nền tảng của thi đua. Chính trên nền tảng này, mọi cuộc thi đua được nảy sinh và diễn biến liên tục. Chỉ có thể là một nhà thực tiễn sâu sát, tinh tường, Hồ Chí Minh mới có những phát hiện tương như hiển nhiên, nhưng vô cùng độc đáo, sâu sắc và hết sức biện chứng mà không phải ai cũng có thể nhận ra.

Xét trên cả ba phương diện thuộc về bản chất của thi đua là phương diện chính trị - xã hội, phương diện tâm lý - xã hội và nhân cách, phương diện lợi ích thì quan điểm *Công việc hàng ngày chính là nền tảng của thi đua* mà Hồ Chí Minh đã khái quát là hoàn toàn có cơ sở. Bởi thi đua không chỉ là hoạt động tư tưởng và tinh thần, là biểu hiện của lòng yêu nước, biểu

hiện của tinh thần đấu tranh cách mạng, hy sinh, phấn đấu vì độc lập dân tộc, vì hạnh phúc nhân dân và tinh thần quốc tế cao cả, mà thi đua trước hết và phải là hoạt động sáng tạo, tích cực trong lao động, trong công việc hàng ngày. Thi đua để tạo ra cái mới tốt đẹp, cũng như chống lại cái cũ lạc hậu, bảo thủ, trì trệ không thể là công việc làm trong chốc lát, trong mấy chục, mấy trăm ngày rồi dừng lại; nó phải là một việc được thực hiện kiên trì, bền bỉ, phấn đấu thi đua “hàng ngày”, thường xuyên, liên tục. Ngắn gọn, xúc tích, nhưng với quan điểm này, Hồ Chí Minh đã làm sáng tỏ hàng loạt các vấn đề liên quan đến thi đua yêu nước. Đó là: Tính tất yếu của thi đua, phạm vi của thi đua, mục tiêu của thi đua, nội dung thi đua, chủ thể của thi đua, tính chất, yêu cầu của thi đua. Không chỉ sâu sắc, chứa đựng nhiều tầng ý nghĩa, quan điểm này còn mang giá trị lý luận và thực tiễn hết sức to lớn, mà nếu quán triệt tốt, sẽ là cơ sở quan trọng cho việc phát huy cao nhất sức mạnh của lòng yêu nước và trí tuệ Việt Nam, thực hành thi đua yêu nước thiết thực và hiệu quả.

Qua nghiên cứu, dễ dàng nhận thấy tư tưởng lấy dân làm gốc được phản ánh rõ trong quá trình phát động và tổ chức thực hiện phong trào thi đua của Hồ Chí Minh. Theo Người, thi đua là công việc của mọi người, mọi ngành, mọi cấp, không phân biệt già trẻ gái trai, không phân biệt tầng lớp giàu nghèo, không phân biệt ngành nghề. Thi đua bắt nguồn và phải từ những công việc hàng ngày.

Nhân kỷ niệm Ngày Quốc tế lao động ngày 1 tháng 5 năm 1948, Hồ Chí Minh ra lời kêu gọi thi đua yêu nước, trong đó nhấn mạnh: “Nước ta kinh tế lạc hậu, nhưng lòng yêu nước và chí quật cường chẳng kém ai. Nay muốn tự cấp, tự túc, đi kịp người ta, thì chúng ta phải đi mau. Vì vậy, sĩ, nông, công, thương, binh, gái trai già trẻ, toàn thể quốc dân ta, vô luận ở địa vị nào, làm công việc gì, phải ra sức tham gia cuộc Thi đua yêu nước...” [1, tr.513].

Ngày 11 tháng 6 năm 1948 - ngày chính thức phát động phong trào thi đua yêu nước, trong lời hiệu triệu ấy, Hồ Chí Minh, không có sự phân biệt, đã động viên tất cả mọi người, từ các cụ phụ lão, các cháu nhi đồng; từ các bà và chị em phụ nữ đến các cháu thanh niên; từ bộ đội dân quân đến nhân viên chính phủ; từ giáo viên đến học sinh; từ sĩ, nông, công, thương đến kiều bào ở nước ngoài và đồng bào trong vùng bị tạm chiếm;... hãy ra sức thi đua, tham gia kháng chiến và kiến quốc. Mỗi người, tùy vào điều kiện và công việc cụ thể - hàng ngày của mình đều có thể thi đua, góp phần tham gia kháng chiến và kiến quốc:

“Các cụ phụ lão thi đua đốc thúc con cháu hăng hái tham gia mọi công việc, Các cháu thiếu nhi thi đua học hành và giúp việc người lớn, Đồng bào phú hào thi đua mở mang doanh nghiệp, Đồng bào công nông thi đua sản xuất, Đồng bào trí thức và chuyên môn thi đua sáng tác và phát minh, Nhân viên Chính phủ thi đua tận tụy làm việc, phụng sự nhân dân, Bộ đội và dân

quân thi đua giết cho nhiều giặc, đoạt cho nhiều súng. Nói tóm lại, ai cũng thi đua, ai cũng tham gia kháng chiến và kiến quốc, phong trào sẽ sôi nổi” [1, tr.557].

Trong Thơ chúc Tết đầu năm 1949, Hồ Chí Minh nói nhiều đến thi đua, với lời nhắn nhủ:

“Người người thi đua. Ngành ngành thi đua. Ngày ngày thi đua. Ta nhất định thắng. Địch nhất định thua” [2, tr.23].

Với Hồ Chí Minh, thi đua yêu nước không phải là cái gì chung chung, trừu tượng, mà là công việc rất cụ thể, thiết thực, là thực hiện tốt hơn những công việc hàng ngày. Công việc hàng ngày “chính là nền tảng của thi đua”. Bản chất của thi đua yêu nước đòi hỏi mọi người đều phải ra sức thi đua, nêu cao tinh thần yêu nước để làm tốt hơn các công việc yêu nước, không ngoại trừ một ai. Để sống, tồn tại và phát triển, mỗi người đều phải tiến hành lao động sản xuất, phải làm những công việc hàng ngày. Theo bản tính của chính con người, cũng như quy luật vận động của sản xuất, để tạo ra ngày càng nhiều của cải vật chất và tinh thần cho xã hội với sản lượng, chất lượng ngày càng cao, thì mọi việc đều phải thi đua. Xã hội càng phát triển, nhu cầu về vật chất và tinh thần của con người không ngừng tăng lên, do đó con người phải không ngừng lao động, sáng tạo ra chúng với mong muốn ngày càng tốt hơn, đẹp hơn, nhiều hơn. Và, thi đua tồn tại như một lẽ tất nhiên trong cuộc sống. Có công việc hàng ngày là có thi đua. Công việc hàng ngày

chính là nền tảng thi đua nên bất kỳ công việc gì ích nước, lợi nhà là đều có thể và cần phải thi đua. Thi đua ở mọi công việc, mọi lĩnh vực, thi đua cả trong đời sống riêng tư của mỗi người, từ việc ăn, mặc, ở, học tập, tu dưỡng đến quan hệ với cha mẹ, gia đình, đồng chí, bạn bè, với nhân dân nước mình và nhân dân các nước. Tính kiên trì, bền bỉ, sự thường xuyên liên tục sẽ góp phần mang lại hiệu quả và tác dụng thực sự của phong trào thi đua. Trong thi đua phải tránh tình trạng hình thức, lúc phát động thì cờ giông, trống mõ, sau đó chìm xuống, đầu lại vào đó, đầu voi đuôi chuột. Tránh tình trạng phô trương, đao to búa lớn, lý luận nhiều, hô hào nhiều, khẩu hiệu lắm, nhưng việc làm cụ thể lại rất ít.

Từ sự nhận thức tính tất yếu của thi đua bởi nền tảng của thi đua là công việc hàng ngày, Hồ Chí Minh luôn thể hiện một tinh thần nghiêm túc trong việc nhắc nhở, uốn nắn những nhận thức và hành động lệch lạc trong quá trình lãnh đạo, tổ chức và thực hành thi đua yêu nước. Không dừng lại thái độ ân cần, khuyên bảo cán bộ, đảng viên và nhân dân chớ coi thường hay bỏ qua những công việc hàng ngày, Người còn rất nghiêm khắc phê bình các cá nhân, tổ chức, hay địa phương “Tuồng lắm rằng thi đua chỉ nhất thời” [2, tr.169]. Trong *Lời kêu gọi thi đua chuẩn bị tổng phản công*, ngày 1 tháng 8 năm 1949, Người đã thẳng thắn chỉ rõ: “Còn nhiều nơi nhân dân, mà trước hết là cán bộ, chưa hiểu thật rõ ràng ý nghĩa của phong trào Thi đua ái quốc. Do đó mà có những khuyết

điểm như sau: Tuồng lắm rằng thi đua là một việc khác với những công việc làm hàng ngày” [2, tr.169].

Quán triệt tinh thần thi đua phải lâu dài và rộng khắp, không phải chỉ trong một thời gian nào, Hồ Chí Minh đã nghiêm túc phê phán các cấp ủy đảng, chính quyền “không chịu theo dõi việc làm hàng ngày của cán bộ, đảng viên và quần chúng nhân dân. Ai làm tốt không kịp thời nêu gương, ai làm xấu không kịp thời giúp đỡ sửa chữa” [4, tr.663].

Với quan điểm *Công việc hàng ngày chính là nền tảng của thi đua*, Hồ Chí Minh đã gián tiếp khẳng định hai vấn đề lớn có ý nghĩa định hướng trong thực hành thi đua yêu nước:

Thứ nhất, thi đua là có tính chất toàn dân, toàn diện và làm việc gì cũng phải có thi đua, thi đua gắn liền với mỗi con người, gắn liền với công việc hàng ngày.

Thứ hai, thi đua là thiết thực và có tính chất thường xuyên, liên tục.

Thực tiễn phong trào thi đua yêu nước cho thấy, nếu địa phương, đơn vị nào coi thi đua là công việc mang tính chất thời vụ, thì ở đó phong trào thi đua yêu nước không có sức sống, cũng như khả năng lan tỏa. Tình trạng ăn sổi, chạy theo thành tích không chỉ làm cho thi đua yêu nước mất đi ý nghĩa cao đẹp vốn có của nó, mà thậm chí còn làm triệt tiêu động lực sản xuất, công tác của từng cá nhân, đơn vị. “Những ngày kỷ niệm là những đợt để lấy đà và để kiểm thảo, chứ không phải qua những ngày ấy rồi lại nghỉ thi đua” [3, tr.146]. Để thi

đưa khởi sắc, mang sinh khí đến với đời sống tinh thần, đẩy nhanh nhịp sống, lao động, học tập của toàn Đảng, toàn quân, toàn dân thì cần phải quan tâm thực hiện tốt hơn các công việc hàng ngày. Cũng chính từ đó mà xây dựng, tổ chức, phát động các phong trào thi đua. Thoát ly các công việc hàng ngày, xem nhẹ, bỏ qua các việc “nhỏ” thì phong trào thi đua sẽ không thiết thực, thiếu sức sống.

2. Vận dụng quan điểm Công việc hàng ngày chính là nền tảng của thi đua của Hồ Chí Minh trong thực tiễn hiện nay

Ngày nay, cách mạng nước ta đang bước vào thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, hội nhập quốc tế. Vận dụng quan điểm này của Hồ Chí Minh vào thực tiễn phát động, tổ chức thi đua yêu nước, cần quán triệt những điểm sau đây:

Một là, không nên quan niệm rằng, thi đua phải là những việc gì đó thật to tát, lớn lao mà quên rằng thi đua bắt nguồn và phải bắt nguồn từ những việc nhỏ nhất, bình dị nhất, đời thường nhất - đó là trong từng công việc hàng ngày. Thi đua yêu nước phải là việc của cả nước, của từng địa phương, của từng ngành, từng cấp. Thi đua phải được tạo dựng từ phong trào của quần chúng, được quần chúng hưởng ứng, tham gia. Nghĩa là từ những việc hàng ngày - mang tính cá nhân, như ăn, mặc, ở..., đến những hoạt động khác, như học tập, nghiên cứu, lao động, sản xuất..., mỗi người cần thiết phải thực hành thi đua.

Mỗi cá nhân hãy nên vừa là người khởi xướng, vừa là người tổ chức thực hiện và cũng đồng thời là người giám sát hành vi thi đua của chính mình. Muốn làm được điều này, cá nhân mỗi người cần hình thành một thái độ sống tích cực, nuôi dưỡng tinh thần phấn đấu, nỗ lực rèn luyện và cống hiến hết mình trong quá trình lao động, học tập, sản xuất, hướng tới đẩy lùi “tính xấu”, khắc phục phần “chưa hoàn thiện”, chinh phục những giá trị và thành tích tốt hơn, cao hơn hiện có. Mỗi cá nhân cần xác lập và nuôi dưỡng một động cơ, một tinh thần thi đua trong sáng theo đúng bản chất thi đua xã hội chủ nghĩa, dựa trên nền tảng là công việc hàng ngày để thực hành thi đua một cách thiết thực nhất.

Thứ hai, không nên quan niệm rằng, thi đua chỉ là việc của một bộ phận cá nhân, tổ chức, hay một nhóm người (có chức vụ, có trọng trách) để rồi thờ ơ hay đứng bên lề mọi cuộc thi đua. Thi đua phải là việc của tất cả mọi người, mọi ngành, mọi giới, mọi tổ chức chính trị - xã hội, và mỗi người, bất luận là ai, đang làm công việc gì đều có thể thực hành thi đua, góp phần tích cực vào việc đẩy mạnh các phong trào thi đua yêu nước. Vậy nên, cá nhân mỗi người cũng như các cơ quan, tổ chức, đoàn thể không vì bất kỳ lý do gì mà không tôn trọng hay tự tước bỏ quyền được thi đua của mình hoặc của người khác. Dĩ nhiên, trong thi đua cần thiết phải xây dựng mục đích, nhiệm vụ, kế hoạch đảm bảo tính hợp lý và vừa sức. Đặc biệt tránh hai khuynh hướng,

hoặc thiếu tự tin, thụ động, hoặc chủ quan, nóng vội, duy ý chí.

Thứ ba, không nên quan niệm thi đua chỉ gắn với các phong trào, các đợt vận động lớn; trái lại, công việc hàng ngày là nền tảng của thi đua. Thi đua phải là hành động thiết thực, có tính thường xuyên, liên tục. Vì trong mọi việc đều có thi đua, nên khi xác định mục đích thi đua phải xuất phát và gắn liền với việc thực hiện các nhiệm vụ kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội cũng như khả năng thực tế của từng thời kỳ. Vì thi đua yêu nước là toàn dân, toàn diện, nên mục đích của thi đua nhất thiết phải đảm bảo sự phù hợp, bao gồm mục đích thi đua cho cả nước, cho từng miền, cho từng ngành, từng giới, từng lứa tuổi. Vấn đề có ý nghĩa mấu chốt nhất trong khi xác định mục đích thi đua là ở chỗ, mục đích thi đua phải thiết thực, phản ánh tập trung quyền lợi của nhân dân và đảm bảo sự phù hợp với khát vọng của mọi tầng lớp nhân dân. Mỗi quan hệ giữa các mục đích chung và riêng, trước mắt và lâu dài cần phải được giải quyết hài hòa, đồng bộ.

Thực tiễn đất nước kể từ khi chuyển sang nền kinh tế thị trường theo đường lối đổi mới của Đảng có thể giúp chúng ta dễ dàng nhận thấy vấn đề thi đua ít được quan tâm đúng mức và hiệu ứng mang lại không rộng rãi như trước. Có người lập luận rằng, nay đã có độc lập, tự do, phong trào thi đua thiếu sức mạnh của lòng yêu nước, ý chí chiến đấu thì thi đua khó mà đẩy mạnh. Có người lại cho rằng, trong điều kiện của kinh tế thị trường hà tất gì

phải thi đua, khi đã có cạnh tranh là động lực thúc đẩy sự phát triển. Lại cũng có người luận giải rằng, động lực của thi đua đã không còn khi mà tiêu cực bùng phát, tham nhũng tràn lan, lòng tin của cán bộ, của nhân dân sa sút nghiêm trọng.

Từ nghiên cứu lý luận và thực tiễn, đặc biệt từ sự chỉ dẫn hết sức có ý nghĩa của Hồ Chí Minh: *Công việc hàng ngày chính là nền tảng của thi đua*, chúng ta hoàn toàn có thể khẳng định rằng, công cuộc đổi mới toàn diện đất nước do Đảng ta khởi xướng và lãnh đạo là “Một cuộc chiến đấu chống lại những gì đã cũ kỹ hư hỏng, để tạo ra những cái mới mẻ tốt tươi” [4, tr.617], thực chất đó là một cuộc thi đua vĩ đại của dân tộc ta, thi đua vì mục tiêu: Dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Để giành thắng lợi trong cuộc chiến đấu khổng lồ này, một trong những nhiệm vụ của Đảng Cộng sản cầm quyền là phải tổ chức thi đua, nhằm động viên toàn dân, tổ chức và giáo dục toàn dân, dựa vào lực lượng vĩ đại của toàn dân. Thi đua yêu nước vẫn là sự cần thiết, hơn nữa vẫn là yêu cầu bức thiết.

Tài liệu tham khảo

- [1] Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, t.5, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [2] Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, t.6, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [3] Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, t.7, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [4] Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, t.15, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.